

**Ідеї В.Н. Каразіна щодо розвитку вищої та народної освіти
в Україні початку ХІХ століття**
Майструк Ольга
**Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини**

Складний процес становлення та розбудови сучасної української освіти неможливий без урахування вже напрацьованого вітчизняного та зарубіжного педагогічного досвіду. Тому важливого значення набуває переосмислення й об'єктивне висвітлення надбань історико-педагогічної науки, творче використання національного освітнього досвіду, сконцентрованих переважно в теоретичному доробку визначних культурно-освітніх діячів і педагогів минулого. Чимало прогресивних ідей учених кінця ХVІІІ - початку ХІХ століття не втратили своєї актуальності й у наш час.

Серед визначних педагогів кінця ХVІІІ - початку ХІХ століття особливе місце посідає Василь Назарович Каразін - громадсько-просвітницький діяч, педагог, учений, винахідник (1773-1842), який зробив вагомий внесок у розвиток шкільної та вищої освіти в Україні.

Світогляд В.Н. Каразіна формувався під впливом творів Г.С. Сковороди та кращих європейських культурних традицій, що панували в приватних пансіонах Кременчука та Харкова, де він навчався до 17 років.

Вже в своєму першому листі до Олександра І Каразін, поряд з політичними проблемами порушує питання освіти, яку прагне піднести до європейського рівня.

Будучи головою Управління шкіл при новоствореному Міністерстві народної освіти Росії (до речі, першому на той час у світі), він зробив значний внесок у формування державної системи вищої та народної освіти для всіх верств населення. За його ініціативою була створена чітка розгалужена система чотиріступеневої освіти.

В.Н. Каразін дбав про широку та якісну середню та вищу освіту поміщицької молоді, але і не забував про народну освіту. Тому, крім розширення

мережі парафіяльних шкіл, він запропонував низку шкіл ремісничого, агрономічного, кравецько-шевського спрямування, які згодом стали прообразом реальних училищ.

Працюючи у Міністерстві народної освіти, він розробив «План народного виховання», який став підґрунтям його освітянських проєктів: «Накреслення статутів про суспільне виховання», «Загальний план гімназії». На основі пропозицій В.Н. Каразіна у 1803 році було укладено загальноімперські «Попередні правила народної освіти».

Однією зі значних науково-методичних робіт В.Н.Каразіна на освітянській ниві була розробка проєкту «Накреслення університетського статуту», який став основою для Московського, Віленського, Харківського, Казанського, а пізніше і Петербурзького університетів.

Завдяки зусиллям В.Н. Каразіна почав виходити спеціальний друкований орган Міністерства - «Щомісячник творів про успіхи народної освіти». Важливою проблемою сучасності в галузі освіти В.Н. Каразін вважав створення таких універсальних періодичних видань, що б задовольняли інтереси суспільства та впливали б на його свідомість, виховували моральність і духовність.

Хоча з 1805 року В.Н.Каразін був відсторонений від громадської діяльності, але до самої смерті лишався відданим своїм просвітницьким принципам, продовжував висувати нові наукові ідеї. Про наміри педагога свідчить заснована ним на початку XIX століття початкова школа, яка впродовж тривалого часу була єдиною на всю Слобожанщину.

Науково-просвітницька діяльність В.Н. Каразіна знайшла відбиток як в опублікованих за життя творах, так і в архівних матеріалах та в збірці його праць. Йому не вдалося реалізувати більшість своїх просвітницьких задумів, але заснуванням Харківського університету Василь Назарович Каразін назавжди увійшов в історію української освіти.

Отже, ключовими ідеями В.Н. Каразіна щодо розвитку вищої та народної освіти в Україні можна вважати наступні: створення Міністерства народної освіти, накреслення «Правил народної освіти»; складання проєктів

університетських і академічних установ; створення спеціального органу Міністерства «Щомісячник творів про успіхи народної освіти»; заснування Харківського університету та ін.

Тому вивчення спадщини Василя Назаровича дає багатий матеріал для сучасних історико-педагогічних досліджень.